

ROMANUL *AGONIA*, DE ION GHEȚIE: CUM DISPARE O LUME FĂRĂ DUMNEZEU

MIOARA DRAGOMIR

Institutul de Filologie Română „A. Philippide”, Iași
mioaradragomir_2006@yahoo.com

Résumé: L' écrivain construit sur le thème de la Seconde Guerre mondiale une situation-limite d' une communauté de huit personnes choisies dans une caserne pour être envoyées à un observatoire, dans les montagnes. Ayant tous de mauvais antécédents, ces gens se trouvent tout de même, soudain, dans la possibilité de commencer une nouvelle vie qui pourrait se dérouler comme «dans le sein d' Abraham» ou bien, comme dans une fin annoncée par «la septième trompette» apocalyptique. Présence partout à la fois, qui assume le monde créé tout comme le message du roman par une expression au pluriel de la première personne, conscience qui dévoile les problèmes de chacun des huit individus et de leur communauté, le narrateur montre comment, sans la foi en Dieu et sans l' espoir, tout en refusant le sens de la vie et sans un idéal lumineux, qui aurait unit la communauté, chacun glisse de son propre choix, sur la voie de la damnation, dans une *agonie* de la communauté entière et de chaque personne en particulier, dans un paradigme négatif. C' est le signal et le message de l' auteur pour l' humanité, surtout dans des situations extrêmement difficiles comme les conflits mondiales.

Mots clés: destin individuel, collectivité, libre arbitre, paradigme négatif.

Diferit ca structură și compoziție de *Încotro*, *Pomul vieții* și *Antichrist*, a căror acțiune se concentrează, ca în orice bildungsroman, în jurul personajului principal, dar și de trilogia *Sub călcâiul vremii* (*Taina cea mare*, *Fructul oprit*, *Nodul gordian*) și de *Biruitorii*, romane de tip autobiografic, ultimul cu o tentă de saga, romanul *Agonia* are o structură specială sub mai multe aspecte. Mesajul este construit pe tema celui de-al doilea război mondial, prezentă secvențial în literatura lui Ion Gheție și în alte conexiuni decât în *Agonia*, unde constituie fondul acțiunii, ce se petrece undeva în munții României.

Agonia începe cu un prolog scurt de două pagini, fără titlu, care conține ceva din indicațiile scenice ale unei piese de teatru prin faptul că descrie, în elementele principale, cadrul acțiunii. O parte dintre acestea constă în detalii ale unui spațiu mai larg, din natură, ca în acest fragment:

„N-a mai rămas nimic din drama consumată câteva minute mai devreme, decât cele trei trupuri neînsuflețite, căzute în tot atâtea locuri ale poienii. Dar iarba înaltă, în care coasa n-a intrat demult, și pânza vânăță-cenușie a înserării le ascund privirii. Ramurile de cetină, lujerele subțiri au încremenit, neputincioase să amintească oricât de puțin, oricât de șters” (p. 5).

O altă parte din detaliile cadrului, cum vom vedea, sunt dintr-un spațiu închis, o cabană de munte. Acest preambul epic¹ este structurat ca o scurtă schiță ce introduce un roman și ale cărei pagini poartă semnul unei puternice autenticități, ca întreg romanul. Narațiunea este concepută astfel încât transmite impresia că totul tocmai s-a petrecut, de la urciorul răsturnat lângă pompă, care „și varsă picătură de picătură apa rămasă într-însul” (p. 5), la acțiunea care s-a încheiat „adineaori” (p. 5). Scenele sunt descrise succint și gradat, până la punctul culminant al acțiunii:

„Nimic nu-ți spune, când urci potecile pietroase, că pașii tăi se adaugă urmelor nevăzute ale altor pași care au trecut mai înainte pe acolo. De sus, din capătul celor două cărări ce suie grăbite din ambele părți spre colme, îți răsare în față cabana, încă traicică, unde au trăit, vreme de șase luni, opt oameni [...]. Lângă cabană, în dosul unor tufe de merișor, crescute la întâmplare, pământul se surpă dintr-odată în albia stâncoasă a unei râpi. Acolo s-au repezit adineaori unul asupra celuilalt doi bărbați, orbiți de spaimă și de ură. S-au încleștat în brațe, și-au căutat gâtleurile, rostogolindu-se în hățișul gardului viu. Și-au însângerat fețele, și-au sfâșiat veșmintele, s-au zbătut cu înverșunare, înainte de a se rostogoli pe panta iute a prăpastiei. Ce îndărătnic au fremătat joardele tufelor, cum au trosnit vreascurile mărunte măcinate sub tălpi, ce sec și depărtat a sunat din adânc bufnetul celor două trupuri! Acum toate acestea s-au petrecut, iar frunzele de merișor abia se mai mișcă, ca o părere” (p. 5-6).

Și dintre „urmele” recente din spațiul închis, al cabanei, o serie de elemente contribuie la crearea impresiei de autenticitate: pe un pat „perna mai păstrează rotunjimea unui cap și-o boare de căldură omenească” (p. 6), iar în sufragerie „lângă una din farfuri, un codru de pâine neagră, uscată, cu miros de mucegai, în care se deslușește mușcătura unor dinți. Mai încolo, o țigară răsucită cu meșteșug; dunga de scuiat, încă lucioasă, n-a apucat să se zvânte” (p. 6). Deznodământul acțiunii îl constituie „urmele” cele mai concrete, cele trei trupuri însângerate, prăbușite. Și, pentru că „morții n-au vorbit niciodată” (p. 6), un mesaj al deznodământului este exprimat în finalul preambulului, care anunță o catastrofă mult mai mare și inevitabilă:

¹ De la doamna Mirela Teodorescu, cercetător la Institutul de lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”, soția lingvistului și scriitorului Ion Gheție, am aflat că acest prolog fusese conceput să fie repetat și la sfârșit dar, din motive necunoscute, la editură a fost scos din roman. Reluarea, ca un epilog, credem că fusese gândită pentru a conferi circularitate romanului sub aspectul formei, iar în privința conținutului, pentru a transmite mesajul că totul este sau poate fi repetabil.

„Ai crede că totul a adormit, dacă de jos, din vale, de pe ambele versante ale muntelui, nu s-ar desluși cadența tot mai puternică a sutelor și a miilor de cizme și bocanci, care izbesc coastele presărate cu brazi și molizi, amenințând să surpe și să prăpădească din temelii întreg pământul” (p. 6).

Romanul este structurat astfel încât toți cei opt oameni, șapte soldați și plutonierul care-i conduce, sunt personaje principale, fiecare cu structura sa, reprezentând un anumit prototip, și împreună formează o comunitate. În condițiile în care trupele adunate la cazarma din oraș – care nu întâmplător se cheamă Cetate –, se pregătesc pentru a merge pe front, cei opt sunt selectați de maiorul regimentului și trimiși la un observator de pe munte, să păzească împrejurimile dinspre partea maghiară. Dacă la apelul intempestiv de la cazarmă sar toți din pat „cu moartea în suflet” (p. 14), crezând că vor fi trimiși în linia întâi, când au certitudinea – după momente de tensiune și neîncredere, pentru că era și 1 aprilie, „ziua farselor” (p. 14) – că vor sta timp de șase luni în munte, la Cota 800, fiecare își vede scăparea pe moment și într-un fel aproape de egoism, pe care îl exprimă Toderăș I. Remus, în civilie jocheu:

„– Ei, șase luni suntem la căldurică, sub aripă de cloță, vorba plutonierului. Noi să trăim, că alții mor cu droaia!

– Și după aceea?

Întrebarea lui Nedelcu căzu ca o găleată de apă rece asupra capetelor noastre înfierbântate, dezmeticindu-ne.

– Om vedea atunci, răspunse Dascălu cu înțelepciune. Să ajungem noi sănătoși la 1 octombrie” (p. 21).

Condițiile sunt de „pension”, cum aveau să spună ei înșiși; cabana este un fost hotel, construit acolo pentru „lumea bună”, „în stilul unui *chalet* elvețian” și preluat la începutul războiului de armată (p. 32). Cu toate acestea, starea celor opt este una de continuă neliniște, care crește odată cu trecerea timpului. Diferenți între ei sub toate aspectele – constituție fizică, vârstă, ocupații, temperament, aspect fizic (p. 55), precum și prin nume, mai puțin obișnuite (p. 56) –, după cum aflăm din descrierea naratorului și din dialoguri, toți au ceva în comun: observații grave în fișele militare. Intuind starea interioară a tuturor și importanța ideii de comunitate, Tufaru N. Paul, cel mai instruit dintre ei, fost student la medicină, exmatriculat, vede destinul întregului grup într-un fel fatalist, dar care implică, totuși, și ideea de solidaritate, după cum reiese ulterior din atitudinea și faptele sale. El face cunoscută concepția lui și celorlalți: „Din clipa când domnul plutonier ne-a strigat numele în curtea cazărni, soarta noastră e însemnată cu aceeași pecete. Același ștreang ne leagă pe unul de altul și ne ține la un loc. Vom trăi sau vom muri împreună. Toți” (p. 126). La întrebarea pe care nimeni nu o enunță, dar care „frigea buzele” tuturor (p. 42 și 51, 67, 121), inducând tot mai mult neliniște și teamă, tot el răspunde: „După părerea mea, am fost aleși pe sprânceană și aduși aici pentru ceea ce am săvârșit la un moment dat. Căci fiecare dintre noi are ceva pe conștiință” (p. 125). Ce ascunde fiecare este sugerat pe parcurs, dar aflăm și explicit, în special din capitolele cu titlu sugestiv, *Spovedanii I și II*: provocarea morții femeii iubite printr-o

intervenție chirurgicală greșită, aventuri cu nevasta unui maior, bănuială de neexecutare de ordin, moartea unui grup de nouă ostași, suspiciune de atentat la siguranța statului, trafic de valută și bijuterii, neprezentare la înrolare.

Pe lângă acest plan, al faptelor, este creat și unul psihologic, de prototipuri, cu felul de a fi al fiecăruia, prezentat după cum vede viața și concepe să o trăiască, și raportat, desigur, la situația în care se află la acel moment. Plutonierul Dordea Gh. Mihai trăiește o mare parte din perioada petrecută împreună executând totul ca pe un ordin militar:

„Ce noimă are să te întrebî mereu de ce? Întrebări sunt destule: de ce facem război, de ce trăim, de ce răsare soarele, de ce ne crește barba și încă o mie. Eu sunt un ostaș, execut un ordin. Armata m-a pus la Cota 800. Aici stau până-mi vine ordinul să plec: în Cetate, pe front sau aiurea. E mai bine așa!” (p. 123).

Pentru Șerbănică V. Constantin, care înainte de înrolare făcuse, după cum spune, de toate („conțopist, pedagog la școala de ucenici, ușier, barman, agent teatral, misit de case, agent fiscal [...], negustor de biciclete” (p. 60), un veleitar fără principii, gata să-și schimbe atitudinea în funcție de regimul care este la putere, numai ca să-i meargă bine, „trăiești, petreci, alergi după o pâine, faci la copii, fără să te gândești că e zadarnic, măcar că adevărul ăsta îl știi de când te-ai născut. Și iată că într-o bună zi, când te aștepți mai puțin, apare în spatele tău moartea și-ți trage un glonte în ceafă” (p. 122-123). Chiar dacă nu-i este deloc confortabil, mai-marele peste toți, maiorul Verdeș, cel care îi trimite ca grup de gardă în vârful muntelui, are sentimentul responsabilității în privința destinului lor, în momentul când trebuie să-i selecteze, în funcție de observațiile negative din fișa fiecăruia:

„Știa foarte bine că nu ține în mâini niște petice de carton cu diverse date, întâmplări, aprecieri, ci soarta sau poate chiar viața unor oameni, iar faptul acesta îl săcâia. Dar, în definitiv, el se mărginea să execute un ordin. Și-apoi, cu toții ținem în mâini viețile unor indivizi și suntem ținuți, la rândul nostru, de alte mâini. Țsta e jocul” (p. 10).

Inițial toți se bucură de această situație și o interpretează ca pe o scăpare din greul războiului și mai ales de la moarte, iar conviețuirea este relativ bună. Se organizează după regulamentul militar, primenesc cabana și curtea după cei care au fost înaintea lor, iar faptul că aceștia au plecat teferi, deși suspect de grăbiți, îi încurajează să speră într-un destin bun și între ei se creează oarecare afinități. Cu timpul, însă, lucrurile se degradează, starea lor interioară cade înspre suspiciuni și griji din ce în ce mai accentuate, marcate de lipsa de speranță, legate de cauza care i-a adus acolo, de finalitatea situației, de înaintarea războiului înspre regiunile în care unii își au familiile, de situația generală din țară, odată cu intrarea trupelor rusești și, peste toate, se instaurează în suflete, din ce în ce, însingurarea: „Nu pricepeam pe atunci că ne duceam în cancelaria postului nu ca să ne trecem vremea, ci pentru că, undeva în adâncul sufletului, începea să ne roadă, cu dinții lui mărunți, viermele singurătății” (p. 48-49). Asemenea observații anticipatoare și sugestive sunt mai multe: „Nu știam pe atunci că o ființă ciudată, jumătate bărbat, jumătate femeie, ori nici bărbat, nici femeie, ci iasmă nevăzută, adulmecă prin împrejurimi, cu ochii

asupra cabanei, pregătindu-se să-și înfigă ghearele ascuțite în inimile noastre” (p. 54-55). Evoluția stărilor negative până la deznodământ, influențate și de faptul că ploaia îi determină să petreacă o săptămână în cabană, între ei, este descrisă cu multă expresivitate și printr-o bună analiză psihologică, îndeosebi în capitolul *Urâtul*:

„Nici unul dintre noi n-ar fi putut spune când am simțit pentru întâia oară că ne împresoară urâtul. El ne dădea târcoale mai de mult, încă din ziua venirii la pension, urmărindu-ne cu ochii scăpărători de fiară ascunsă la pândă, în așteptarea momentului prielnic. Când ne-am dat seama, era cuibărit în suflele noastre prea adânc, pentru ca noi singuri să-l putem smulge de acolo, așa cum smulgi buruienile otrăvite ori țepii înfiți în carne. Era un urât căruia greu îi găseai numele adevărat, într-atâta de schimbător și de mincinos se înfățișa câteodată, un urât amestecat cu o undă de lehamite, de scârbă față de orice, față de oricine. Iar lehamitea asta avea să se schimbe într-o nepăsare crescândă pentru tot ce era în jurul nostru și, în cele din urmă, pentru înseși viețile noastre” (p. 81; vezi și p. 84, 85, 89, 90).

De asemenea, evoluția relațiilor dintre ei este anticipată prin diferite observații, într-o modalitate care creează suspans, în special în capitolele *Întâmplări I și II*.

În paralel, foarte discret și mai mult sugerat, scriitorul construiește și un alt plan, al felului în care fiecare concepe viața în raport cu Dumnezeu. De la început, în dialog cu plutonierul Dordea, sub comanda căruia intră cei șapte soldați, maiorul Verdeș invocă autoritățile pământești, dar nu întâmplător începe cu cea divină: „Pronia cerească, domnul colonel și cu mine, fiecare în parte și toți împreună, am hotărât ca în loc de front să-i expediem la Cota 800. Dumneata vei prelua comanda postului de observație” (p. 11). Nu același sens îl dă cuvintelor și plutonierul – a cărui primă reacție în împrejurările grele sunt înjurăturile de cele sfinte – când se referă la orașul sacru, pe care îl introduce în context mai degrabă peiorativ, într-o formă alunecând spre jargon: „Nu știi ce rude veți fi având pe la Ierusalim, băieți [...], dar știi că v-ați învățit! În loc de front, stați la adăpost, uitați de necazuri. Cine știe cât veți fi plătit ălor mari, voi sau ai voștri, de v-au scos din belea. Ce zici, Șerbănică?” (p. 24). Răspunsul celui întrebat este dat fără teamă, într-o variantă de umor cu tente sarcastice, dar care rămâne în același registru ca și întrebarea: „Așa e, dom' plutonier, a încuviințat, senin, acesta. Tata a plătit, bani peșin, o sută de mii, bașca plocoanele. Nu-mi pare rău, că are de unde. Că la noi acasă la retirată, în cui, stau nu petice de ziar, ci hârtii de o mie!” (p. 24). De fapt fiecare se întreabă cum de a ajuns acolo, în vârful muntelui. În sine, în monologurile interioare din capitolele *De vorbă cu noi înșine I și II*, unii își spun că din noroc, alții că i-a scăpat vreo cunoștință. Cel numit „omul drept”, Irimie D. Marin, crede că l-au scăpat rugăciunile Măriei și dorul ei, iar Nedelcu S. Apostol, socialist activist, vede trimiterea lui acolo ca pe o izolare de cei din mișcare, considerați periculoși.

Nici unul nu are o credință în Dumnezeu bine înrădăcinată. Dimpotrivă, Toderaș ia în derâdere poruncile (p. 57), iar din întrebarea retorică a lui Dascăl N. Horia, cel mai autoizolat și egoist dintre ei: „cine-și mai bate astăzi capul cu alde astea?” (p. 51), reiese dispreț și ateism. Irimie, țăran constrâns de socru să treacă la

„legea nouă” în schimbul căsătoriei cu Măria și a pogoanelor de pământ primite, are o frică de Dumnezeu care depășește limita firească, însă vorbele lui către Neculai conțin o doză de adevăr: „Dar să nu le spui lui alde Șerbănică sau Toderăș, că ăștia râd până și de cele sfinte” (p. 81). Ca și Tufaru, dar gândindu-se la un aspect legat de propria-i persoană, și el simte că răul poate veni chiar din ei înșiși:

„– Dușmanii sunt pretutindeni, dom’ plutonier, observă cu filozofie Neculai, și în față, și în spate, și în amândouă laturile.

– Și în noi, înșine, adăugă Irimie, ca și când ar fi vrut să îndrepte o greșeală” (p. 152).

Numit „omul drept” (p. 56), uneori el este îndemnat de ceilalți să le citească din *Biblia* din care citea adesea de unul singur. Nu întâmplător pasajele biblice selectate de scriitor sunt din *Psalmi*: „Fericit bărbatul care n-a umblat în sfatul necredincioșilor...” (p. 50-51) și din *Apocalipsă*. Dacă prima parte a romanului, dominată de bucuria scăpării de front și de ideea că locul în care ajung pare unul primitiv, este intitulată *Ca-n sânul lui Avram*, sugestiv pentru felul cum resimt la început situația (p. 20) și cum se exprimă Irimie în primele zile (p. 46), tot sugestiv pentru evoluția lucrurilor, în care totul se degradează, culminând cu pătrunderea trupelor rusești în Cetate și distrugerea orașului, partea a doua este intitulată *A șaptea trâmbiță*. Comunitatea celor opt oameni dispare treptat, în diferite împrejurări, și în același timp prin autodistrugere. Socialistul Nedelcu, divulgat de unul din camarazi „din teamă, constrâns de alții sau pentru arginții lui Iuda” (p. 106), cum spune Șerbănică, este arestat și executat în cazarmă. Lui Irimie, „omul drept”, cum bagă de seamă Neculai M. Avacum în gândul său, se adeverește că „Mai mult bine i-a făcut o carte de la Măria decât cetaniile din Sfânta Scriptură!” (p. 163). Atunci când află de moartea Măriei și a copilului, Irimie se spânzură. În timpul rafalelor de mitralieră dinspre avioanele care ajung, la un moment dat, deasupra postului de observație, Șerbănică este împușcat, dar, la un examen atent, Tufaru constată că adevărata cauză nu este aceasta, ci un glonte de la una din puștile lor și aduce argumente că suspectul este Dascălu, care va fi tras asupra camaradului lor din observator. Acesta se prezintă drept călăuză pe lângă un grup de nemți care trec pe la cabană în drumul spre graniță, îi dă ofițerului neamț o sumă mare de bani pentru a primi o haină militară și a fugi, dar în pădure este ucis și el mișește, pe la spate. După o tentativă eșuată de evadare, până la urmă Toderăș reușește să ajungă în Cetate, dar acolo își află iubita și casa distruse de bombardament, ca întreg orașul; se predă și este executat. Din cei trei rămași la urmă, Neculai și Tufaru sunt împușcați de ofițerul rus care ajunge cu trupa pe munte, la Cotă, iar plutonierul Dodea, coborând pe celălalt versant, întâlnește un ungur, se luptă cu el și cad amândoi în prăpastia adâncă din pădure.

În drumul din început, urcând pe cărarea de munte spre locul ce le fusese destinat, Șerbănică, cel mai deschis dintre ei, care, în pofida carențelor de caracter, are, totuși, umor și tendința de a se solidariza cu cei în greutate, exprimă, în stilul său, o intuiție asupra situației în care se află cu toții: „Mă, nu se mai termină urcușul

ăsta? [...] Parcă am sui pe Golgota și am purta câte o cruce în spate ca Hristos. Dom' plutonier, dacă am mai face o haltă?" (p. 19).

Nici unul nu vede adevăratul sens al vieții, și problemele de conștiință, la fiecare în alt grad, ies la iveală ca în replica lui Dascălu: „Vinovăție, pedeapsă, ispășire: vorbe. Probe ai?" (p. 126). La momentul dispariției lui Nedelcu și a lui Irimie, Tufaru dă un răspuns care pe ceilalți nu-i convinge, dar care conține o intuiție și cauzele morții lor: „Bolile, urâtul, rușii sau noi înșine. Că omul nu are mai mare dușman decât pe sine însuși" (p. 125). Vorbele sale au un sâmbure de adevăr care, din păcate, nu este luat în seamă nici chiar de el, căci consideră că în viața lui „total fusese hotărât de întâmplare" (p. 228) și, în dialogul cu plutonierul, îl denigrează pe Dumnezeu:

„Nimeni nu va ști, afară de Cel de sus. Tu ești credincios, Tufarule? Că voi, studenții, ați cam uitat drumul bisericii [...].

– Nu prea sunt, domnule plutonier, mărturisi el. Întâmplarea e stăpâna noastră, Dumnezeul nostru. Și chiar dacă ar exista un Dumnezeu, ceea ce e posibil, cred că îl doare în... de luptele, de speranțele și de viețile oamenilor. Are el alte treburi mai importante de rezolvat" (p. 229).

Irimie, „omul drept", crede că viața este ca un calvar și o continuă pedeapsă: „Și aici, ca și oriunde în lume, tot pedepsiți suntem pentru păcatele noastre fără de număr" (p. 29). După moartea lui, cel de care se apropiase mai mult, Neculai, mai domol decât ceilalți, nici ateu, dar nici prea credincios, gândindu-se că mai multă atenție din partea lor l-ar fi salvat și pe Irimie de păcatul ce-l făcuse, nu vede nici el sensul vieții, ci numai finalitatea prin moartea fizică:

„Ar fi trebuit să-l veghem de aproape și, cine știe, am fi reușit să-l împiedicăm să-și ridice zilele [...]. În câteva zile s-ar fi deprins cu gândul morții Măriei și a băiatului și ar fi mers cu noi pe aceeași cale, care, ce-i drept, tot spre moarte duce, numai că mai pe ocolite și fără să-i cunoaștem sorocul" (p. 171-172).

După ce patru dintre ei mor, Toderaș interpretează situația ca Tufaru, și trimiterea lor acolo îi apare ca un sacrificiu: „Aceași funie ne leagă pe toți, degeaba încercăm să ne strecurăm printre ghearele morții" (p. 191).

Scriitorul compune situația comunității celor opt oameni începând de la momentul în care în destinul lor se ivește posibilitatea unei hotărâri decisive, în care drumul ființei lor poate urca și ajunge „ca-n sânul lui Avram" sau poate deveni momentul „celel de-a șaptea trâmbițe", și urmărește cum acționează liberul arbitru, voința omului în relația cu Dumnezeu. De ce dispare comunitatea celor opt oameni? Asemenea multora, ei nu sunt într-un tot rău și nici lipsiți de sentimente umane. Dar comunitatea lor nu este unită nici printr-un ideal, nici prin credința în Dumnezeu care, ca și speranța, lipsește fiecăruia în parte. Au numai un scop imediat, de a scăpa cu orice preț de la moartea fizică (cu excepția lui Irimie, care cade încă mai abisal) și de chinurile pe care și ei înșiși le scormonesc. În fapt, niciunul nu iubește cu adevărat viața, refuză să cunoască esența ei, rostul omului pe pământ și să recunoască atotputernicia și bunătatea divină. Speranța, lipsită și de

credință, moare și ea, și lasă locul denigrării și urii. Treptat, legat de starea lor sufletească, dintr-unul care avea șansa să le fie un purgatoriu, resimt locul ca pe o pușcărie (p. 87), iar ei dispar pe rând, până la ultimul. Mesajul romanului se referă deopotrivă la omenire, în ansamblul ei, cu deosebire atunci când se află într-o catastrofă ca cea a războaielor.

Un element special în structura romanului este narațiunea la persoana întâi plural. În felul acesta, eul narator transmite mesajul într-un fel asumat, implicându-se. Cititorul poate avea tentativa de a descoperi scriitorul printre personaje și, în capitolul numit *Cu lăutarii după mine*, se așteaptă să-l descopere, dar acesta nu are cum să fie regăsit concret în niciunul. Îi simțim însă ubicuitatea în roman, o prezență implicată profund, o conștiință care dezvăluie problemele, avertizând și arătând totodată soluțiile. În construcția artistică și prin mesajul transmis, scriitorul prezintă în *Agonia* o paradigmă negativă, ca și în romanul *Antichrist*, aici referitoare la o întreagă comunitate și la omenire, în general.

Bibliografie

Izvoare

- Ion Gheție, *Pomul vieții*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1987.
Ion Gheție, *Agonia*, Galați, Editura Porto-Franco, 1997.
Ion Gheție, *Încotro*, Iași, Editura Institutul European, 1999.
Ion Gheție, *Taina cea mare*, Timișoara, Editura Mirton, 2002.
Ion Gheție, *Biruitoarii*, vol. I-II, Editura Litera Internațional, 2002.
Ion Gheție, *Fructul oprit*, București, Editura Universal Dalsi, 2004.
Ion Gheție, *Nodul gordian*, București, Editura Universal Dalsi, 2005.
Ion Gheție, *Antichrist*, București, Editura Litera Internațional, 2009.